

FONDS Bijzondere JOURNALISTIEKE PROJECTEN

Juryrapport Brusseprijs 2017

De samenstelling van de jury van de Brusseprijs is elk jaar geheel anders. De nieuwe leden kunnen daarom even onbevangen als vele voorgangers hun werk doen. Zij mogen zich net zo verbazen over de rijke oogst van non-fictieboeken in dit kleine taalgebied. En zij kunnen op hun beurt alle discussies voeren over het genre, alsof die nooit eerder zijn gevoerd. Wat is journalistiek en waar ligt de grens met wetenschap? Kan een boek alleen maar actueel zijn als het eigentijds is? Kan een schrijver zich in een boek meer vrijheden permitteren dan in een krant of tijdschrift? Enzovoorts. En dat hebben wij, Janny Groen, Hassan Bahara en Frits van Exter (voorzitter) dan ook met groot plezier gedaan. Daarbij werden wij bijgestaan door Mariëtte Wolf, scheidend directeur van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten en medewerker Joëlle Terburg. Zij hoedden zich voor het geven van een eigen oordeel, maar waren voor het overige onmisbaar om de jurering tot een goed einde te brengen.

Het reglement biedt natuurlijk houvast. Op grond van voor de hand liggende criteria zoals journalistieke werkwijze, toegankelijkheid en relevantie kom je in de eerste ronde heel ver. Van de 182 ingezonden boeken, heeft de jury er 106 gelezen. De overige titels vielen af omdat zij duidelijk niet aan de criteria voldeden.

Het lezen was vooral een genoegen. Wij reisden door de tijd, deden vele landen en streken aan. Wij drongen door tot werelden waar wij gewoonlijk geen toegang toe hebben. Wij leerden politici, schrijvers, musici, wetenschappers, topsporters, uitgevers, journalisten en ondernemers nader kennen, maar ontmoetten ook onbekende mensen met hun eigen, bijzondere levensloop. Er waren niet alleen biografieën van personen, maar ook van dieren, stadswijken en tijdschriften. De Tweede Wereldoorlog bleek nog steeds een belangrijke bron voor verhalen, maar wij lazen ook boeken over de koloniale geschiedenis, de wederopbouw, de Koude Oorlog, de periode van polarisatie in onze polder. De beste boeken maakten korte metten met veel van onze aannames en zetten ons opnieuw aan het denken over vragen van deze tijd.

Het viel ons daarbij wel op dat het aandeel actuele boeken klein was. Europa, vluchtelingen, islam, klimaat, populisme, technologie - de meeste inzendingen gingen hieraan voorbij. Misschien was het toeval, misschien was de tijd waarin deze boeken werden geschreven niet de goede om het hierover al te hebben. Het is slechts een kanttekening, want wij hebben ook ervaren hoe actueel historische boeken kunnen zijn.

Om tot onze uiteindelijke selectie van vijf nominaties te komen, moesten wij ons eigen beslissende criterium zien vast te stellen. Er moest meer aan de orde zijn dan voor de hand liggende kwaliteiten. Dat 'iets' zou je het verrassingselement kunnen noemen. Het kan het gevolg zijn van een eigenzinnige aanpak, een onverwachte wending in het verhaal, het besef dat het werk echt iets losmaakt in je hoofd, iets wezenlijks bijdraagt aan de debatten van nu.

Wij stonden daarbij open voor alle mogelijke leesavonturen, maar bleven streng de grenzen van non-fictie bewaken. In het besef dat in tijden van oprukkend 'nepnieuws', de journalistieke geloofwaardigheid op het spel staat. Boeken waarin sommige scènes te veel leunen op de verbeeldingskracht van de auteur vielen daarom af. Uiteindelijk kwamen wij vrij vlot tot onze vijf nominaties. In alfabetische volgorde:

**Martin Bossenbroek - *Fout in de Koude Oorlog, Nederland in tweestrijd 1945-1989*
(Prometheus)**

Bossenbroek vertelt de geschiedenis van de Koude Oorlog aan de hand van de levensloop van twee tegenpolen: Josphe Luns, de conservatieve, katholieke diplomaat en politicus, en Joris Ivens, de communistische, intellectuele cineast. Tussen hen in strekte zich een gepolariseerde samenleving uit. De auteur vertelt op basis van bestaande bronnen de geschiedenis van beide mannen die deel uitmaken van een groter verhaal, waarin de wereld in de greep is van de nucleaire afschrikingsdoctrine. Hij wisselt vaardig van perspectief, zonder een standpunt op te dringen en zonder de context uit het oog te verliezen. Het boek is knap geconstrueerd, zo knap dat je er geen last van hebt. De lezer ontdekt parallellen met het huidige opinieklimaat, waarin links en rechts weer een andere, maar even tegengestelde betekenis lijken te hebben. De pijnlijke neergang van de ooit zo populaire Luns en de officiële rehabilitatie van de ooit zo gehate Ivens roepen de vraag op wat het onderscheid tussen fout en goed eigenlijk waard is. Dat is een vraag die ook vandaag kan worden gesteld.

Auke Kok – *1936. Wij gingen naar Berlijn* (Thomas Rap)

Sinds de Olympische Spelen van Berlijn in 1936 weten wij hoe sport verweven is met politiek. De nazi's schotelden de wereld twee weken lang een rozig beeld van Duitsland voor – zelfs de bordjes 'Voor Joden verboden' werden tijdelijk weggehaald. Auke Kok reconstrueert de Spelen vanuit het perspectief van de Nederlandse atleten. Hij beschrijft hoe de jonge mannen en vrouwen, de een naïef, de ander vol overtuiging, tot hun besluit kwamen al dan niet naar Berlijn te gaan. De atleten, die in Berlijn medailles haalden, werden in eigen land aanvankelijk hartstochtelijk toegejuicht, maar na de oorlog met de nek aangekeken. Zij dienden zich met terugwerkende kracht te schamen voor hun bijdrage aan het propagandacircus van Hitler. Sommige deelnemers deden dat ook, anderen zouden de rest van hun leven verbitterd blijven. Kok blijft zo dicht mogelijk bij de atleten, die alleen maar wilden presteren en zich ook daarom afsloten van de wereld buiten het stadion. De kracht van de sporters bleek tevens hun zwakte. De schrijver laat niet alleen zien dat sport en politiek niet te scheiden zijn, maar ook (en niet voor de eerste keer) dat er over sport en politiek geweldig geschreven kan worden.

**Stefan Vermeulen – *Heineken na Freddy. De strijd van een Nederlands wereldconcern*.
(Prometheus)**

Na de dood van Freddy Heineken in 2002 veranderde de bierbrouwerij snel van een enigszins ouderwets familiebedrijf, waar op vrijdagmiddag de tap opening voor het personeel, in een multinational in gevecht om het leiderschap in de wereldmarkt. Na vele overnames is het bedrijf voorlopig op een comfortabele tweede plek geëindigd. Onderzoeksjournalist Stefan Vermeulen toont aan dat zo iets onder Heineken vrijwel ondenkbaar was geweest. Hij was een vrij behoudende ondernemer, die avontuurlijke overnamevoorstellen van zijn bestuurders afwees. Sinds zijn ontvoering in 1983 koos Heineken voor een afgezonderd leven en leek het concern achterop te raken. Vermeulen schrijft hoe dochter en vooral schoonzoon braken met die traditie. Op basis van gesprekken met talloze betrokkenen reconstrueert hij vanuit de bestuurskamer de koortsachtige jacht op overnameprooien. Het is een fascinerend, helder geschreven portret van een doorgaans gesloten wereld waarin honger, of dorst, naar het grootste marktaandeel een allesbepalende drijfveer is.

Frank Westerman – *Een woord een woord* (Bezige Bij)

Frank Westerman wil weten of een weerwoord tegen terreur mogelijk is. Hij groeide op in Assen en maakte als scholier de Molukse gijzelingsacties in de jaren zeventig van nabij mee. Als correspondent was hij getuige van de oorlog in Bosnië en versloeg hij de Tsjetsjeense terreur in Rusland. Na de aanslag op Charlie Hebdo in 2015 liep ook hij demonstratief met een pen in de hand door de stad. De vraag of de pen machtiger is dan het zwaard staat centraal in zijn boek. Is praten met terroristen wel mogelijk? Het is een zoektocht, waarbij de auteur makkelijke antwoorden vermijdt. Hij schrijft vanuit persoonlijke ervaring en betrokkenheid, maar Westerman gaat ook op pad: hij volgt een training onderhandelen bij gijzelingen, neemt deel aan een kapingsoefening en interviewt onderhandelaars en Molukse activisten. Het is een stoutmoedige onderneming, waarbij journalist en mens elkaar goed aanvullen. Het verhaal biedt misschien geen makkelijke, sluitende conclusies, maar voegt iets wezenlijks toe aan het debat over de houding die wij tegenover terreur moeten aannemen.

Jolande Withuis – *Juliana. Vorstin in een mannenwereld.* (De Bezige Bij)

Jolande Withuis werpt in haar biografie over Juliana een nieuw licht op het leven van de vorstin. Ze was intelligenter, eigengereider en dus ook veel interessanter dan menigeen veronderstelde. Ze was ook strijdbaar. Haar achilleshiel was natuurlijk haar liefde voor Bernhard, die in zijn ontrouw nog veel verder ging dan wij konden vermoeden. Het is duidelijk waar de sympathie van de feministische schrijver en onderzoeker ligt. Maar juist die visie maakt het boek sterk. Withuis rekent af met vooroordelen op basis van haar uitgebreide bronnenonderzoek – ze kreeg geen toegang tot het Koninklijk Huisarchief, maar sprak met bekenden van Juliana en beschikte over veel ander materiaal, waaronder correspondenties met vriendinnen. Het resultaat is een bijzonder boek van bijna 800 pagina's dat ook een journalistiek boek is, omdat de schrijfster weet hoe je een verhaal van betekenis moet vertellen zonder ook maar een moment de aandacht van de lezer te verliezen.

Wikkend en wegend, zoals het hoort, heeft de jury uiteindelijk uit deze vijf prachtige boeken gekozen voor het avontuur en het engagement waarmee de auteur een journalistieke zoektocht onderneemt vanuit het nabije verleden naar het antwoord op een van de meest klemmende vragen, zeker ook van deze tijd.

De Brusseprijs 2017 gaat naar:

Frank Westerman met *Een woord, een woord* (Bezige Bij)

De jury

Janny Groen
Hassan Bahara
Frits van Exter (voorzitter)